

РОЗДІЛ 1 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 364-2:37-042.3:005.33

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.1>

Ольга БАЙДАРОВА

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна, 01033, baidarova@knu.ua

ORCID: 0000-0002-2332-1769

Scopus Author ID: 57222724101

Валентина ШКУРО

кандидат психологічних наук, асистент кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна, 01033, valentynashkuro@knu.ua

ORCID: 0000-0001-5893-1260

Researcher ID: <https://www.researchgate.net/profile/Valentyna-Shkuro>

Бібліографічний опис статті: Байдарова, О., Шкуро, В. (2023). Фактори ефективності навчальних програм з підвищення рівня цифрової безпеки учнів. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 3–12, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.1>

ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ УЧНІВ

Актуальність навчання школярів з питань безпеки в інтернеті є безперечною, з огляду на дані, що свідчать про збільшення часу перебування дітей у світовій мережі та поширення фактів зустрічі їх з онлайн-ризиками, в тому числі ризиками сексуального насильства. Водночас, брак досліджень ефективності профілактичних програм, які переважно мають вигляд навчальних занять, негативно позначається на можливостях удосконалення і масштабування таких програм.

Стаття висвітлює результати першого етапу дослідження ефективності освітньої кампанії #stop_sexтинг з безпеки дітей в цифровому середовищі, спрямованого на визначення факторів, що здійснюють вплив на ефективність навчальної програми та повинні бути враховані в процесі її оцінки. В ході кабінетного дослідження був здійснений аналіз наявної наукової літератури з питань профілактики цифрових ризиків для дітей та оцінки ефективності навчальних програм для дітей, а також контент-аналіз 1200 анкет зворотного зв'язку вчителів щодо їхнього досвіду проведення навчальних занять для дітей в рамках кампанії.

Визначено, що оцінка ефективності навчальних втручань, які здійснюються в рамках шкільних освітньо-профілактичних програм, повинна враховувати особливості педагогічної діяльності, її складну структуру та спрямованість на створення умов для формування і розвитку компетентності учня. Учасники освітнього процесу – учень та вчитель – утворюють в процесі навчання особливу систему об'єктивних та суб'єктивних умов і факторів, що впливають на навчання, як то: формування відповідно до поставлених педагогічних завдань змісту навчання (відбір, конструювання й застосування його елементів); добір і застосування форм, методів і прийомів навчання, використання матеріально-технічних засобів та просторових ресурсів; професійні знання й уміння вчителя, його особистісні характеристики, їх реалізація у навчальному процесі та спроможність педагога здійснювати вплив на навчання учнів у конкретних контекстуальних умовах; знання й уміння учня, його індивідуально-вікові характеристики.

В результаті дослідження було виділено ключові фактори, що можуть впливати на якість профілактичних навчальних програм: 1) зміст навчальної програми; 2) поточний рівень компетентності учня з теми; 3) рівень експертності вчителя у темі; 4) умови проведення навчання. Подальше дослідження передбачає детальне, якісне вивчення проявів та дії цих факторів, а також оцінку впливу уроків, проведених в рамках освітньої кампанії #stop_sexтинг, на знання та навички дітей.

Запропоновані результати дослідження можуть бути використані як на етапі розробки навчальних профілактичних програм для учнів, так і як інструменти для оцінки ефективності наявних освітніх програм.

Ключові слова: діти, ефективність навчання, цифрова безпека, інтернет, сексуальне насильство над дітьми в інтернеті, захист дітей, профілактика.

Olha BAIDAROVA

PhD in Psychology, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Rehabilitation and Social Pedagogy, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 60 Volodymyrska str., Kyiv, Ukraine, 01033, baidarova@knu.ua

Valentyna SHKURO

PhD in Psychology, Assistant at the Department of Social Rehabilitation and Social Pedagogy, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 60 Volodymyrska str., Kyiv, Ukraine, 01033, valentynashkuro@knu.ua

To cite this article: Baidarova, O., & Shkuro, V. (2023). Faktory efektyvnosti navchalnykh prohran z pidvyshchennia rivnia tsyfrovoi bezpeky uchniv [Factors of the effectiveness of educational programs for improving the level of digital security of pupils]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 3–12, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.1>

FACTORS OF THE EFFECTIVENESS OF EDUCATIONAL PROGRAMS FOR IMPROVING THE LEVEL OF DIGITAL SECURITY OF PUPILS

The relevance of educating of pupils on internet safety is indisputable, given the data that indicate an increase in the time spent by children on the internet and the spread of the facts of their encounter with online risks, including the risks of sexual violence. At the same time, the lack of research on the effectiveness of preventive programs, which mostly take the form of education sessions, negatively affects the possibilities of improving and scaling such programs.

The article present the results of the first stage of the research of the effectiveness of the educational campaign #stop_sexting on the safety of children in the digital environment, aimed at determining the factors that influence the effectiveness of the educational program and should be taken into account in the process of its evaluation. In the course of the research, an analysis of the existing scientific literature on the prevention of digital risks for children and the evaluation of the effectiveness of educational programs for children was carried out, as well as a content analysis of 1,200 feedback questionnaires from teachers regarding their experience of conducting educational classes for children within the framework of the campaign.

It was determined that the evaluation of the effectiveness of educational interventions carried out within the framework of school educational and preventive programs should take into account the peculiarities of pedagogical activity, its complex structure and focus on creating conditions for the formation and development of pupils' competence. The participants of the learning process – the pupil and the teacher – organize a specific system of objective and subjective conditions and factors during the education process, which make influence to the education, such as: formation of the learning content in accordance with the pedagogical tasks set (selection, design and application of its elements); selection and application of forms, methods and techniques of learning, use of material and technical means and environmental resources; the teacher's professional knowledge and skills, his personal characteristics, their implementation in the education process and the teacher's ability to influence to the pupils learning in specific contextual conditions; pupil's knowledge and skills, his individual and age characteristics.

The article presents the results of the first stage of the research of the effectiveness of the educational campaign #stop_sexting on the safety of children in the digital environment, aimed at determining the factors that influence the effectiveness of the educational program and should be taken into account in the process of its evaluation. In the research results, key factors that can affect the quality of preventive education programs were identified: 1) the content of the educational program; 2) the student's current level of knowledge in the topic; 3) the level of expertise of the teacher in the topic; 4) conditions of holding the education. Further research involves a detailed, qualitative study of the manifestations and actions of these factors, as well as an assessment of the impact of the lessons conducted as part of the #stop_sexting educational campaign on children's knowledge and skills

The proposed research results can be used at the stage of developing preventive educational programs for pupils and as a tool for evaluating the effectiveness of existing educational programs.

Key words: children, learning effectiveness, digital security, internet, online child sexual abuse, child protection, prevention.

Актуальність проблеми. Інтернет став невід'ємною частиною життя сучасних дітей, створюючи як можливості для навчання, розвитку, так і ризики. Рада Європи в Посібнику з прав людини для інтернет-користувачів наголошує, що діти та молодь мають право на особливий захист і допомогу під час роботи в інтернеті. Вони мають право на освіту, щоб захистити себе від інтернет-загроз, і повинні бути під особливим захистом від шкоди для їхнього фізичного, психічного й морального благополуччя, зокрема від сексуальної експлуатації та наруги в інтернеті й інших форм кіберзлочинності (Черних, 2020).

Хоча досвід України у впровадженні профілактичних програм з підвищення цифрової компетентності дітей та зниження рівня ризику зазнати сексуального насильства й експлуатації є поки незначним, а самі програми, переважно, залишаються ініціативою громадського сектору, поступово здобуваючи підтримку держави, цей досвід є цінним і потребує вивчення для удосконалення даних програм, розробки кращих рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки в Україні інтерес до вивчення цифрових ризиків для дітей зріс, що значною мірою було пов'язано з пандемією COVID-19, введенням карантинних обмежень й вимушеним використанням інтернету як основного каналу доступу до зовнішнього світу й способу комунікації. Ці дослідження підтверджують стійке зростання часу використання дітьми інтернету з допомогою різних електронних пристроїв (комп'ютера, планшета, смартфона) від двох до семи годин на день (із віком зростає час перебування в інтернет-просторі) (Балакірева та ін., 2019; Proinsight Lab, 2020), сукупно із послабленням контролю з боку дорослих (Полек, Саніна & Соболев, 2022), поширенням цифрових ризиків, що мають сексуальне забарвлення, як то спроби віртуального знайомства і залицяння через інтернет, обмін дітьми власними зображеннями сексуального характеру, примус до сексуальних контактів онлайн та ін. (Черних, 2015; Черних, 2020; Найдьонова, 2021; Байдарова & Дробот, 2022).

Україна, яка учасниця Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) (Верховна Рада України,

2012), зобов'язана впроваджувати заходи протидії сексуальному насильству стосовно дітей в межах підходу чотирьох «Р» (Prevention, Protection, Prosecution and Promotion): запобігання, захист, кримінальні переслідування та зміцнення національної і міжнародної співпраці. У 2021 році Верховна Рада України ухвалила законопроект №3055 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської Конвенції)» (Верховна Рада України, 2021), що впроваджує особливий механізм запобігання насильства над дітьми для працівників, які з ними контактують, та конкретизує заходи щодо захисту дітей, які постраждали від сексуального насильства або стали його свідками. Закон доповнив Кримінальний кодекс України новими статтями: «Домагання дитини для сексуальних цілей»; «Свідоме одержання доступу, придбання, володіння, виготовлення або розповсюдження дитячої порнографії»; «Свідоме одержання доступу до дитячої порнографії, володіння нею, її придбання, ввезення, виготовлення, збут або розповсюдження».

Поки що в нашій країні відсутній централізований збір статистичних даних про порушення прав дитини в цифровому онлайн-середовищі. Одним із джерел таких даних є Національна дитяча гаряча лінія ГО «Ла Страда-Україна», на яку підлітки звертаються у тому числі і у випадках сексуального насильства в інтернеті (Команда правозахисного департаменту ГО «Докудейз», 2020). У вересні 2020 року було створено першу в країні консультаційну «гарячу лінію» з питань безпеки дітей в інтернеті – 1545*3 (Урядовий контактний центр, 2023). Упродовж 2021 року на цю лінію надійшло 5,4 тис. звернень як дорослих, так і дітей. Дослідження, проведене у тому ж році у рамках проєкту «CYBER SAFETY for teens» («Кібербезпека для підлітків») за фінансування посольства Королівства Нідерландів в Україні МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» з метою з'ясування стратегій реагування дівчат 13–17 років на випадки сексуального насильства в інтернеті, засвідчило, що підлітки не мають повної інформації, як на це реагувати та до кого звертатися у випадку онлайн-насильства або загрози його

виникнення (International Child Development Initiatives, 2021).

Зусилля щодо запобігання проблемному користуванню інтернетом (Problematic Internet use) повинні бути ретельно спланованими та теоретично обґрунтованими. З метою усунення імовірних факторів ризику необхідно використовувати тільки доказові методи та стратегії. Важливо залучати відповідні зацікавлені сторони до реалізації профілактичної діяльності (Romero Saletti, Van den Broucke & Chau, 2021). Практичні дії у сфері запобігання та ліквідації сексуального насильства над дітьми в інтернеті, окрім вдосконалення нормативно-правової бази, надання консультацій, допомоги у кризових ситуаціях, передбачають впровадження профілактичних освітньо-інформаційних програм для дітей. Навчання та формування життєвих навичок (Education and life skills) є однією з семи стратегій протидії сексуальному насильству та сексуальній експлуатації над дітьми в інтернеті як різновиду насильства (Посібник INSPIRE, 2019). Потреба в навчанні та формуванні життєвих навичок у дітей зумовлена тим, що формування у дітей необхідних компетентностей у користуванні інтернет-ресурсами, навчання способам реагування на можливі ризики допоможе дітям уникати небезпечних ситуацій в інтернеті, а якщо і стався випадок онлайн-насильства – діяти з мінімальними наслідками для себе і свого стану.

Серед ініціатив, що впроваджувалися в Україні в останні роки з метою профілактики сексуального насильства над дітьми в інтернеті в дитячому/підлітковому середовищі, можна виокремити інтерактивний курс «Он-ляндія» (Он-ляндія: безпечна вебкраїна, 2023), проекти «Кібербезпека для підлітків» (Посібник для фасилітаторів, 2021) та #stop_sexтинг (Освітній проект #stop_sexтинг, 2023), чат-бот «Кібер-пес» (Чатбот «Кіберпес», 2023). Кожна з цих ініціатив передбачає освітню складову, що допомагає дітям освоїти основи безпечної роботи в інтернеті та ефективно діяти у випадку онлайн-ризиків. Однак, попри визнання безперечної значущості цих ініціатив, в Україні бракує досліджень, які б дозволяли оцінити їх якість та ефективність.

Так, одна з наймасштабніших освітньо-інформаційних кампаній з безпеки дітей в циф-

ровому середовищі #stop_sexтинг, що була розгорнута завдяки співпраці МОН, Міністерства цифрової трансформації, Міністерства соціальної політики, Міністерства внутрішніх справ та Уповноваженого Президента України з прав дитини, включає низку інструментів профілактики і протидії сексуальному насильству над дітьми в інтернеті. Зокрема, тут представлено широкий спектр просвітницьких матеріалів і для батьків, і педагогів, і для дітей (уроки «Моя суперсила – безпека в інтернеті», «#не_ведусь: ми герої безпеки в інтернеті», «Інтимні селфі в інтернеті», квест «#не_ведусь», відеоролик «Online сексуальне насильство над дітьми (кібергрумінг)» та багато ін.), а також інтерактивний сайт з функцією чат-бота, можливістю анонімних повідомлень про матеріали, що зображують сексуальне насильство над дітьми, та психологічної підтримки.

Маючи на меті з'ясувати ефективність цієї кампанії, у 2021–2022 рр. ми провели дослідження, яке передбачало використання низки методів із залученням основних зацікавлених сторін – вчителів та дітей. Перший етап дослідження мав характер кабінетного і передбачав аналіз уроків у межах освітньої кампанії #stop_sexтинг з безпеки дітей в цифровому середовищі та анкет зворотного зв'язку вчителів, котрі проводили дані уроки. **Метою** цієї публікації є визначення факторів, що здійснюють вплив на ефективність навчальної програми та повинні бути враховані в процесі її оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питанню розвитку цифрових компетенцій в учнів та обґрунтуванню ролі у цьому процесі закладів освіти приділяється сьогодні значна увага. Цифровізація життя ставить перед закладами освіти завдання, спрямовані на збереження фізичного, психічного, соціального й духовного здоров'я дітей та молоді, виховання культури поведінки дітей та молоді в цифровому просторі (Кремень та ін., 2022). Оцінка ефективності таких навчальних втручань, що здійснюються в рамках шкільних освітньо-профілактичних програм, повинна враховувати особливості педагогічної діяльності.

Ключову роль в процесі навчання дітей в школі відіграє педагог, що в межах цілеспрямованої діяльності відповідає за створення педагогічних умов формування компетентності

учня – сукупності об’єктивних можливостей для реалізації освітніх завдань. Ці педагогічні умови включають відбір, конструювання й застосування елементів змісту, методів і прийомів, а також організаційних форм навчання, матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених педагогічних завдань (Гончаренко, 1993; Бражнич, 2001). На думку М. Леврінц, ефективність професійної діяльності вчителя є триєдиним комплексним утворенням, що поєднує особистісну, діяльнісну і результативну площини, які зумовлюються контекстуальними показниками (Леврінц, 2019).

Тобто, можемо говорити, що на ефективність освітньої програми впливають чинники, що відображають професійні знання й уміння вчителя, особистісні характеристики, їх реалізація у навчальному процесі та спроможність педагога здійснювати вплив на навчання учнів у конкретних контекстуальних умовах. Враховуючи специфіку профілактичних освітніх програм, важливо усвідомлювати, що часто мова йде про вузькі, специфічні теми. Важливим фактором виступає готовність вчителя висвітлювати учням задану тематику та його особиста обізнаність в ній, або ж створення можливості для підвищення рівня професійної компетентності вчителя перед проведенням освітніх заходів для учнів.

Учень, як суб’єкт навчального процесу, відіграє ключову роль в його ефективності. Рівень його поточної обізнаності щодо тематики навчання, його мотивація до здобуття знань чи навичок безпосередньо впливає на ефективність навчання. Від рівня включення та готовності учня засвоїти навчальний матеріал залежить можливість застосування знань учнем в подальшому, а відповідно – формування норм безпечної поведінки.

В межах освітньої кампанії #stop_sexтинг з безпеки дітей в цифровому середовищі було розроблено методичні матеріали до шести уроків, призначених для використання під час занять з дітьми різних вікових груп. Вчителям пропонувалось після проведення заняття заповнити анкету зворотного зв’язку щодо якості методичних матеріалів та власного досвіду їх використання. Загальна кількість анкет зворотного зв’язку, заповнених вчителями, котрі проводили уроки за методичними матеріалами #stop_sexтинг, починаючи з 2018 року, становила близько 20 тис. З них були відібрані ті, що містили у відповідях на відкриті запитання не просто одне-два слова на кшталт «чудово», «все добре», «дякую» і т.п., а змістовні висловлювання. Застосування фільтрів до кількості слів дозволило відібрати анкети зі змістовним зворотнім зв’язком – їх кількість склала 9 731. В рамках дослідження було проаналізовано кожну 4–5 анкету по кожному з уроків, що дало можливість узагальнити інформацію та відгуки вчителів. Загалом було проаналізовано – 1200 анкет зворотного зв’язку вчителів (Табл. 1).

Крім основних моніторингових даних (тип закладу освіти; назва та місце його розташування; посада працівника закладу освіти і того, який предмет чи гурток веде працівник; назва, час і формат проведення уроку; клас та кількість дітей, присутніх на уроках), анкета містила два відкритих запитання: «Поділіться, будь ласка, коментарями та враженнями учнів від уроку» і «Поділіться, будь ласка, Вашими особистими коментарями та враженнями від уроку». Виходячи з розуміння, що компетентність школярів з безпеки дітей в цифровому середовищі формується під впливом низки зовнішніх і внутрішніх факторів, у якості базових категорій для аналізу контенту відповідей на ці запитання ми обрали

Таблиця 1

**Кількість проаналізованих анкет зворотного зв’язку вчителя
відповідно до теми уроку та класу**

№	Тип анкети зворотного зв’язку вчителя	Клас	Кількість
1	На урок «Моя суперсила – безпека в Інтернеті»	1–2	200
2	На урок «#Не_ведусь: ми – герої безпеки в Інтернеті»	3–4	200
3	На урок «Інтимне селфі в інтернеті – жарт чи небезпечний ризик?»	7–11	200
4	На урок «Я знаю, як спілкуватись в Інтернеті #НЕ_ВЕДУСЬ»	5–6	200
5	На урок «Тест Білборда та кохання в Інтернеті»	7–8	200
6	На урок «Тест Білборда та кохання в Інтернеті»	9–11	200
Всього			1200

такі: 1) зміст навчання; 2) організація навчання; 3) готовність застосувати зміст навчання після проведення уроку.

Дані, отримані з допомогою форми зворотного зв'язку, дозволяють стверджувати, що більшість вчителів відзначають наступні характеристики уроку, як важливі складові досягнення його ефективності: «актуальність тематики проведення уроків», «доступність інформації», «нестандартність інформації», «наявність практичного алгоритму дій», «посилання на додаткові ресурси для вчителів та учнів, які стосуються як підготовки до уроку, так і після його проведення», «структурованість матеріалу уроку та методичний супровід до нього», «врахування вікових особливостей учнів», «сприяння емоційному включенню учнів в навчальний процес», «практикоорієнтованість», «апелювання до практичного досвіду», «інформативність», «сучасність» тощо.

Зворотній зв'язок щодо процесу організації навчання дає можливість виділити наступні вагомні чинники його ефективності: «гнучкість та можливість адаптації інформації в процесі використання», «відповідність навчальної програми тривалості уроку», «легкість підготовки до уроку з боку вчителя», «організація командної роботи учнів», «можливість використання як в онлайн форматі, так і наживо» тощо.

Важливим показником ефективності профілактичних навчальних програм є готовність здобувачів застосовувати отримані знання на практиці. Виявлення та ідентифікація цього можливі з допомогою рефлексивних запитань та обговорень з учнями. Зокрема відгуки чи спостереження вчителів щодо «готовності учнів переглянути налаштування приватності у власних акаунтах в соціальних мережах», «обізнаність про суб'єктів допомоги та дій у випадку загрози чи ситуації інтернет насилля» тощо.

Теоретичний аналіз літератури та узагальнення результатів контент-аналізу анкет зворотного зв'язку дозволили нам виділити чотири ключові фактори, що здійснюють вплив на ефективність освітніх профілактичних програм (рис. 1).

До фактору «Зміст навчальної програми» відносимо якість самої профілактичної освітньої програми, тих методичних та дидактичних матеріалів до проведення уроку, які лягають в основу розробки уроку; актуальність та практико-орієнтованість запропонованої теми; врахування особистісно-вікових особливостей учнів різного віку, в тому числі дітей з особливими освітніми потребами. Особливої уваги заслуговує врахування впливу визначеної тематики на сприймання її учнями та їх уразливості, що визначає те, з якого віку доцільно проводити подібне навчання.

Другий фактор «Поточний рівень компетентності учня з теми» об'єднує обізнаність у темі,

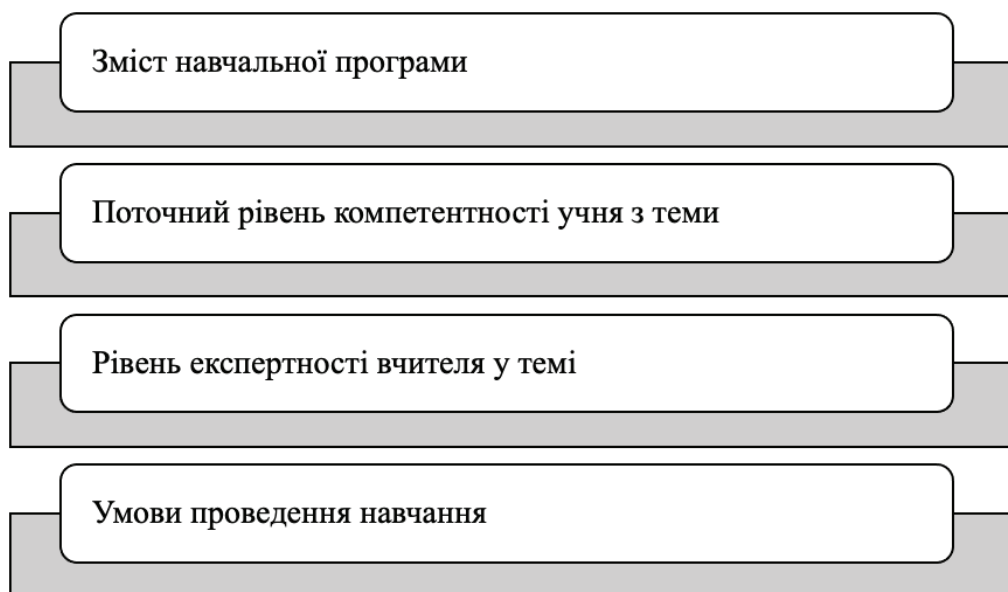

Рис. 1. Фактори, що впливають на ефективність освітніх профілактичних програм

наявність конкретних знань, навичок у визначеній тематиці та установки щодо поведінки у певній ситуації. В процесі навчання важливо враховувати: наявний попередній досвід учня чи його відсутність, джерела знань про інтернет та безпечну поведінку у ньому, шляхи їх отримання; готовність та бажання учня отримати нові знання і навички; обізнаність про ймовірні ризики або загрози; установки дитини щодо ситуацій ризику та певних моделей поведінки, на які хочуть здійснити вплив через профілактичні програми.

У третій фактор «Рівень експертності вчителя у темі» входить те, що характеризує самого вчителя і його готовність до реалізації профілактичних програм. Адже саме він/вона, спираючись на свої педагогічні здібності, проводить уроки та постійно перебуває поруч з дітьми, може надати підтримку і допомогу тим дітям, які її потребують. Для досягнення цілей навчання важливою є наявність достатньої експертності вчителя у заданій темі. В процесі впровадження профілактичних освітніх програм корисним може бути створення додаткових методичних рекомендацій для вчителя чи фахівця, що реалізовуватиме навчальну програму. Посилання на додаткові ресурси створюють можливість для фахівця здобути необхідний рівень знань для проведення тематичних уроків в рамках програми та попередити можливі труднощі під час самого навчання дітей.

Четвертий фактор «Умови проведення навчання» відображає об'єктивні можливості, що здійснюють вплив на організацію навчання або розкривають сам процес: можливість проведення заняття в чітко визначеному форматі (онлайн чи наживо) чи можливість гнучкості; наявність необхідної матеріально-технічної бази; час та місце проведення уроку; попередня поінформованість учнів про урок; залучення інших фахівців, батьків до навчання.

Якщо навчальна програма має на меті досягнення певних змін в установках дітей, важливо створювати певні роз'яснювальні матеріали

для батьків чи осіб, що їх замінюють. Оскільки саме вони є дорослими, які постійно перебувають з дитиною та можуть стати першим джерелом підтримки. У випадку ж, коли батьки самі не будуть обізнані з можливими стратегіями дій, дитина ризикує опинитися в ризикованій чи небезпечній ситуації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами теоретичного аналізу літератури та контент-аналізу анкет зворотного зв'язку вчителів було виведено фактори, що сприяють ефективності навчальних програм з підвищення рівня цифрової безпеки для дітей. Чотири фактори об'єднали групи чинників, що здійснюють безпосередній вплив на ефективність навчальних програм: «зміст навчальної програми», «поточний рівень компетентності учня з теми», «рівень експертності вчителя у темі», «умови проведення навчання».

Результати дослідження на означеному етапі дозволили сформулювати низку конкретних гіпотез щодо факторів ефективності навчання, здійснюваного в межах освітньої кампанії #stop_sexтинг з безпеки дітей в цифровому середовищі. Перевірка цих гіпотез вимагала наступного кроку – конструювання та проведення якісного етапу дослідження, що передбачає опитування учасників кампанії. Цілями такого опитування має бути більш чітко окреслення факторів ефективності уроків, визначення експертної оцінки запропонованих навчально-методичних матеріалів з точки зору їх відповідності визначеній меті, виявлення особливостей організації та проведення навчальних занять відповідно до запропонованих методичних рекомендацій, з'ясування впливу навчальних занять на установки та поведінку дітей в інтернеті. Подальшого дослідження потребують питання розробки й реалізації подібних навчальних профілактичних програм для дітей з особливими освітніми потребами, а також залучення батьків або осіб, що їх замінюють розробки, до реалізації та оцінки профілактичних програм для учнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Байдарова О. О., Дробот А. І. Сексуальне насильство над дітьми в інтернеті як цифровий виклик сучасності. *Ввічливість. Humanitas*. 2022. (2). С. 3-13. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.1>
2. Безпека дітей у цифровому світі / Урядовий контактний центр. Урядова «гаряча лінія» 1545, 2023. URL: <https://ukc.gov.ua/bezpeka-ditej-u-tsyfrovomu-sviti/> (дата звернення: 23.03.2023).
3. Бражнич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Кривий Ріг, 2001. 238 с.

4. Гончаренко С. У. Методологічні характеристики педагогічних досліджень. *Вісник АПН України*. 1993. №3, 11-23.
5. Диса О. В. Педагогічна система як основа розвитку особистісної зрілості студентів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2019. №1(17). С. 13-19. DOI: 10.32342/2522-4115-2019-1-17-2
6. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / В. Г. Кремень та ін. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. №4(2). С. 1-30. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206>
7. Леврінц М. Умови ефективності професійної діяльності вчителів у США. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 3. С. 110-119. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2019.190339>
8. Найдюнова Л. А. Цифрові ризики в умовах дистанційної освіти в часи пандемії: Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Актуальні проблеми психологічної протидії негативним інформаційним впливам на особистість в умовах сучасних викликів», 8 квітня 2021 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. №3(1). DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-13-3>
9. Он-ляндія: безпечна вебкраїна. URL: <https://disted.edu.vn.ua/media/bp/html/etusivu.htm> (дата звернення: 24.03.2023).
10. Освітій проєкт #stop_sexтинг: сайт. URL: <https://stop-sexting.in.ua> (дата звернення: 24.03.2023).
11. Полек Т., Саніна Т., Соболев Ю. Вплив пандемії COVID-19 на щоденні практики дитинства. Київ, 2022. 79 с.
12. Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України : Аналітичний огляд / Команда правозахисного департаменту ГО «Докудейз», 2020. 98 с.
13. Посібник INSPIRE: дії для впровадження семи стратегій задля припинення насильства стосовно дітей / Одеський Благодійний Фонд «Шлях до дому», 2019. 291 с.
14. Посібник для фасилітаторів з питань навчання протидії онлайн-насильству сексуального змісту щодо дівчат-підлітків. Рекомендації щодо організації змісту, й проведення тренінгу / International Child Development Initiatives; перекл. і адапт. МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я». Київ, 2021. 35 с.
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської Конвенції): закон України від 18.02.2021 № 1256-IX. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text> (дата звернення: 23.03.2023).
16. Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Конвенція Ради Європи від 25 жовтня 2007 р.; ратифіковано з заявами Законом України №4988-VI від 20.06.2012 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text/ (дата звернення: 13.04.2022).
17. Сексуальне насильство над дітьми та сексуальна експлуатація дітей в Інтернеті в Україні : Аналітичний звіт по результатам кількісного дослідження / Proinsight Lab, 2021. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Zvit-Seksualne-nasylstvo-nad-ditmy-ta-seksualna-ekspluatatsiya-ditej-v-Interneti-v-Ukrayini.pdf> (дата звернення: 19.04.2022).
18. Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді : за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проєкту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» : моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар та ін. ; наук. ред. О. М. Балакірева ; ЮНІСЕФ, ГО «Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». Київ, 2019. 127 с.
19. Чатбот «Кіберпес». URL: https://t.me/kiberpes_bot (дата звернення: 24.03.2023).
20. Черних О. О. Аналіз класифікацій загроз в Інтернеті. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2015. №1 (290). С. 281-289.
21. Черних О. О. Онлайк : навчально-методичний посібник. Київ, 2020. 108 с.
22. Щодо необхідності проведення додаткових профілактичних заходів в середовищі дітей та підвищення обізнаності батьків: Лист МОН № 1/9-128 від 10.03.21 року / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-neobhidnosti-provedennya-dodatkovih-profilaktichnih-zahodiv-v-seredovishi-ditej-ta-pidvishennya-obiznanosti-batkiv/> (дата звернення: 23.04.2022).
23. Romero Saletti S. M., Van den Broucke S., Chau C. The effectiveness of prevention programs for problematic Internet use in adolescents and youths: A systematic review and meta-analysis. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*. 2021. Vol. 15(2). Article 10. DOI: <https://doi.org/10.5817/CP2021-2-10>

REFERENCES:

1. Baidarova, O. & Drobot, A. (2022). Online child sexual abuse as the digital challenge nowadays. *Humanitas*, (2), 3-13. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.1>

2. Uriadovi kontaktnyi tsentr. Uriadova «hariacha liniia» 1545 [Government contact center. Government hotline 1545]. Bezpeka ditei u tsyfrovomu sviti [Children's safety in the digital world]. Retrieved from <https://ukc.gov.ua/bezpeka-ditej-u-tyfrovomu-sviti/> [in Ukrainian].
3. Brazhnych, O. H. (2001). Pedagogichni umovy dyferentsiiovanoho navchannia uchniv zahalnoosvitnoi shkoly [Pedagogical conditions of the differentiated education of secondary school's pupils]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07. Kryvyi Rih, 238 [in Ukrainian].
4. Honcharenko, S. U. (1993). Metodolohichni kharakterystyky pedagogichnykh doslidzhen [Methodological characteristics of pedagogical research]. *Visnyk APN Ukrainy [Bulletin of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]*, 3, 11-23 [in Ukrainian].
5. Dysa, O. (2019). Pedagogical system as a basis of development of students' personal maturity. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series «Pedagogy and Psychology»*, №1(17), 13-19 [in Ukrainian].
6. Kremen, V., Sysoieva, S., Bekh, I., Voznesenska, O., Havrysh, N., Honchar, L., et al. (2022). The concept of education of children and youth in the digital space. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 4(2), 1-30 [in Ukrainian].
7. Levrints, M. (2019). Teacher effectiveness factors in the USA. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, (3), 110-119. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2019.190339> [in Ukrainian].
8. Naidonova, L. A. (2021). Tsyfrovi ryzyky v umovakh dystantsiinoi osvity v chasy pandemii: Naukova dopovid na metodolohichnomu seminari NAPN Ukrainy «Aktualni problemy psykhologichnoi protydyi nehatyvnyim informatsiynym vplyvam na osobystist v umovakh suchasnykh vyklykiv» [Digital risks in the conditions of distance education during the pandemic: Scientific report at the methodological seminar of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine «Actual problems of psychological counteraction to negative informational influences on the individual in modern challenges»], April 8, 2021. *Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 3(1). DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-13-3> [in Ukrainian].
9. On-liandiia: bezpechna vebkrajina [On-land: the safe web country]. Retrieved from <https://disted.edu.vn.ua/media/bp/html/etusivu.htm> [in Ukrainian].
10. Osvitii proiekt #stop_sextynh: sait [Educational project stop_sexting: website]. Retrieved from <https://stop-sexting.in.ua> [in Ukrainian].
11. Polek, T., Sanina, T. & Sobol, Yu. (2022). Vplyv pandemii COVID-19 na shchodenni praktyky dytynstva [The impact of the COVID-19 pandemic on daily childhood practices]. Kyiv [in Ukrainian].
12. Komanda pravozakhysnoho departamentu HO «Dokudeiz» [The team of the human rights department of the NGO «Docudays»] (2020). Poperedzhennia ta protydyia kiberbulinhu v dytiachomu seredovyschi Ukrainy: Analitychnyi ohliad [Prevention and prevention of cyberbullying in children's environment of Ukraine: Analytical review] [in Ukrainian].
13. Posibnyk INSPIRE: dii dlia vprovadzhennia semy stratehii zadlia pryypynennia nasylstva stosovno ditei [INSPIRE Handbook: action for implementing the seven strategies for ending violence against children] (2019). Way Home Odesa Charity Foundation [in Ukrainian].
14. International Child Development Initiatives (2021). Posibnyk dlia fasyliatoriv z pytan navchannia protydyi onlain-nasylstvu seksualnogo zmistu shchodo divchat-pidlitkiv. Rekomendatsii shchodo orhanizatsii zmistu, y provedennia treninhu [A Facilitator's Guide to Training Against Online Sexual Violence Against Adolescent Girls. Recommendations regarding the organization of content and training]; perekl. i adapt. MHO «Sotsialni initsiatyvy z okhorony pratsi ta zdorovia» [translation and adaptation International public organization «Social initiatives for occupational health and safety»]. Kyiv [in Ukrainian].
15. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo implementatsii Konventsii Rady Yevropy pro zakhyst ditei vid seksualnoi ekspluatatsii ta seksualnogo nasylstva (Lantsarotskoi Konventsii) : Zakon Ukrainy №1256-IX vid 18.02.2021 [On amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding the implementation of the Council of Europe Convention on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse (Lanzarote Convention) : Law of Ukraine №1256-IX of 18.02.2021] (2021). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text> [in Ukrainian].
16. Pro zakhyst ditei vid seksualnoi ekspluatatsii ta seksualnogo nasylstva: Konventsiiia Rady Yevropy vid 25 zhovtnia 2007 r., ratyfikovano z zaiavamy Zakonom Ukrainy №4988-VI vid 20.06.2012 [On the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse: Council of Europe Convention of 25 October 2007, ratified with statements by the Law of Ukraine №4988-VI of 20.06.2012] (2012). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text/ [in Ukrainian].
17. Proinsight Lab (2021). Seksualne nasylstvo nad ditmy ta seksualna ekspluatatsiia ditei v Interneti v Ukraini : Analitychnyi zvit po rezultatam kilkisnoho doslidzhennia [Child sexual abuse and child sexual exploitation online in Ukraine: Analytical report on the results of a quantitative study]. Retrieved from <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Zvit-Seksualne-nasylstvo-nad-ditmy-ta-seksualna-ekspluatatsiya-ditej-v-Interneti-v-Ukrayini.pdf> [in Ukrainian].

18. Balakirieva, O. M. et al. (2019). Sotsialna obumovlenist ta pokaznyky zdorovia pidlitkiv ta molodi : za rezultatamy sotsiologichnoho doslidzhennia v mezhakh mizhnarodnoho proektu «Zdorovia ta povedinkovi oriientsatsii uchnivskoi molodi» [Social conditionality and health indicators of adolescents and young people: according to the results of a sociological study within the international project «Health and behavioral orientations of student youth»]: monograph ; UNICEF, NGO «Ukrainian institute for social research after Oleksandr Yaremenko». Kyiv [in Ukrainian].

19. Chatbot «Kiberpes» [Chatbot «Cyberdog»]. Retrieved from https://t.me/kiberpes_bot [in Ukrainian].

20. Chernykh, O. O. (2015). Analysis of the threats on the Internet classifications. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Luhansk*, №1(290), 281-289.

21. Chernykh, O. O. (2020). Onlaik: navchalno-metodychnyi posibnyk [Online: educational and methodological manual]. Kyiv.

22. Shchodo neobkhidnosti provedennia dodatkovykh profilaktychnykh zakhodiv v seredovyshechi ditei ta pidvyshchennia obiznanosti batkiv: Lyst MON № 1/9-128 vid 10.03.21 roku [Regarding the need to carry out additional preventive measures among children and raise awareness of parents: Letter of the Ministry of Education and Culture No. 1/9-128 dated 10.03.21]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-neobhidnosti-provedennya-dodatkovih-profilaktichnih-zahodiv-v-seredovishi-ditej-ta-pidvishennya-obiznanosti-batkiv/> [in Ukrainian].

23. Romero Saletti, S. M., Van den Broucke, S., & Chau, C. (2021). The effectiveness of prevention programs for problematic Internet use in adolescents and youths: A systematic review and meta-analysis. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 15(2), Article 10. DOI: <https://doi.org/10.5817/CP2021-2-10>